

elt. napló: VI a L 13326.
csoport: szám.

TISZTELETES JELENTÉS A SZÉKES

**A magyar
litorále és
érdekében**

NYILT LEVÉL AZ ANNEXIÓS BIZOTTSÁGHOZ

IRTA

DR. TETÉTLÉNI ÁRMIN

ÜGYVÉD

Dr. POLNER ÖDÖN
KÖNYVTÁRA

SZÉKEDI TUDOMÁNYOSYEM
Állam- és Ingatlanügyi Min. (Közp.)
Leit. Napló sz.: 2723 P/4
1976.4.13.

BUDAPEST 1908

BENKŐ GYULA CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE
V., DOROTTYA-UTCZA

Révai és Salamon könyvnyomdája Budapest, VIII., Ünlői-út 18.

~~70813/11~~
1993 JUN 24

Tisztelt Uram!

Már-már azt hihette volna a világ, hogy az egész annexiónak legfontosabb gyakorlati kérdése: vajjon zsidó legyen-e az Önök előtt fekvő piczi törvényjavaslat előadója vagy keresztény.

Végre is (a tagoknak meglehetősen lanyha érdeklődése mellett) átestünk a nagy kérdésen. A pillanat nemcsak alkalmas, de egyenesen kötelez arra, hogy az Önök szives figyelmét egynémely oly dologra hijjam fel, a melyeknek legkevesebb nyomát sem látom az ennxió körül idáig kifejtett eszmemozgásokban.

Sőt nem habozom kijelenteni, hogy a miket az annexió dolgában eddig láttunk és hallottunk, sokkal nagyobb mértékben alkalmasak arra, hogy a fogalmakat összezavarják, mint arra, hogy bennünket a dologhoz gyakorlatilag közelebb hozzanak. A praktikus valóságtól messze járó akademikus szórszálhasogatást ép eleget hallottunk.

Pedig az annexió gyakorlati jelentősége óriási, egyenest korszakalkotó — ha a nemzet az ő helyzetének magaslatán áll.

Nem a jogczim szempontjából szólok a helyzet rendkívüli fontosságáról, nem „tekintettel azokra az ősi kötelékekre, melyek Ő felsége dicső elődeit a magyar trónon ezen

országához fűzték“, nemis ama ködös autonomia miatt, a melyet a törvényjavaslat emleget.

Nem.

Az annexió beláthatatlan gyakorlati jelentősége a mi mai és még inkább jövőendő történetünkre vonatkozik.

A t. bizottság pedig e részben a bölcsesség és felelősségtudat magaslatára csak úgy emelkedik, ha a kérdésből teljesen eliminálja azt, hogy mi a népszerű és mi a népszerűtlen a kicsinyes napi pártpolitika szempontjából.

Köteteket lehetne arról írni, hogy mekkora szerencsétlensége a magyarnak, hogy közéleti férfaink, sajnos, mindennek fölibe helyezik a popularitást.

Pedig a hazafiasság csekély nézetem szerint csak ott kezdődik, a hol az ember maga-magát legyőzte. Legnehezebb pedig fölibe kerülni az egyéni hiuságnak. Annak az egyéni hiuságnak, a mely nemzetünk eddigi életében oly sok hazaárulásnak volt már oka még olyanok részéről is, a kiket egyébként megvesztegetni nem lehetett.

Nem ok nélkül térek ki ezekre, Uraim!

Tisztán áll előttem, hogy eljártszottuk a haza jövőjét abban a pillanatban, a mint az annexió révén kínálkozó nemzeti szerencsét nem kezeljük azzal a higgadt belátással, a mely egyedül felel meg a helyzetnek és a történelmi felelősségnek. Ha itt bármi más szempont érvényesülhet, mint a felelősségé, úgy az annexión elvérzünk és pusztulásnak megyünk, a helyett, hogy öregbednénk.

A gyakorlati szempontból itt szem elől nem téveszthető főbb mozzanatok, csekély nézetem szerint a következők:

a) A legelső az, hogy ezt a sok vonatkozású feladatot csakis kompromisszumok árán lehet megoldani. Előre is ki van tehát zárva, hogy itt akármelyik tényező merev álláspontra helyezkedhessék.

Minden nemzetnek vannak hyppokritái. Nekünk is. Ezek, mint a farizeusok általában, abból élnek, hogy ők bizony „nem engednek“. (Hogy miből, azt rendszerint maguk sem tudják. Ez előttük nem is lényeges.)

Őket csak egyetlen egy gondolat viszi és ez az, hogy minden belső tartalom hijján elsőrendü puritánoknak és prófétáknak látszassanak, az együgyü emberek szemében, a kik elvégre is többségben vannak.

A fennforgó nagy kérdéseket, illetve az ezek megoldására vezető kölcsönös belátást és engedékenységet, tehát csakis eme u. n. „orthodoxok“ ellenére, illetőleg ezekkel mi sem törődve lehet csak elintézni.

Mindennek vége abban a perczen a mikor a nagyhangu demagógia ezen a téren csak szóhoz vagy lélegzethez is jut.

Itt csak töprengeni, dolgozni és csendesen kalkulálni lehet, a mit senki sem hall. Ez pedig nem a demagógia világa.

Most nem a történelem u. n. ítélőszéke előtt állunk, a hol jogzimeink és történelmi jussaink erejéről lehet vagy szabad szavalni, illetve a hol ilyes declamatiók sikeres vagy sikertelen voltától függhet a jövő.

Ha így volna, akkor bizonyára azok közül küldenők oda képviselőinket, a kiknek ma is csak az a fájdalmuk, hogy a haza nincs legalább is hetenkint valamelyes végveszedelemben, a melyből azt persze mindannyiszor ők menthetnék meg.

Pusztá történelmi jogzimekkel a nemzetek mai küzdő versenyében vajmi kevésre megyünk. (De különben sem vonja senki kétségbe a mi jogzímünket.)

Szeretném tudni, vajjon az uralkodó cselekedhetett volna-e másképpen, mint a hogyan cselekedett, ha „dicső elődei a magyar trónon“ nem uralkodtak volna Bosznia és Hercegovina fölött?

Nem ez a jogczim vezetett annak idején az occupatióra, hanem a Balkán tényleges zavarai és Európa tényleges megbízása. Ezek nélkül bizony a „jogczim“ daczára sem tette volna e területekre a lábát egyetlen magyar vagy osztrák katona sem.

Nem a jogczim, de nem is az autonomia után való sóvárgás, hanem ismét csak a tények ereje sarkalotta az uralkodót abban, hogy souverain jogait ezekre az országokra kiterjessze. A történet meg az autonomia itt csak decorativ momentumok.

Avagy állithatja-e valaki szemfogatás nélkül, hogy a megszállott tartományoknak már rég autonomiát adni ne lehetett volna, — ha Ő felsége akarja vala ?

Hogy ezeket itt mért hangoztatom ?

Abból az egyszerű okból, mert minálunk egy egész had élösködik abból, hogy másban a hazaárulót keresi.

Önök is el lehetnek és bizonyára el is vannak készülve arra, hogy a demagogia azonnal pereatot fog kiabálni, a mint Önök a compromissumok egyedül lehetséges terére lépnek.

Pedig itt compromissumok nélkül nincs megoldás. Ha a kölcsönös engedékenységet eleve ki akarjuk zárni, akkor jobb ha az annectált tartományokat visszaadjuk a töröknek.

A hazaárulói titulussal tehát most nem szabad törödni!

Ez pedig ép úgy szölt a horvát „nem engedöknek“, mint a hazafiság magyar egyedárusainak.

b) Természettörvénybe ütközö, tehát hazug és absurd állapotokra vezetne minden olyan berendezkedés, a melynek végeredményekép a bosnyákok és hercegorczok nemzetileg sehová sem tartoznának.

A bosnyákok és hercegoviniak nemzeti állása az occupatio óta napjainkig sem volt valami különösen praecis. De legalább formailag tartoztak valahová; lényegileg pedig egészen törököknek tudták magukat. Most formailag és vég-

kép megszűntek törököknek lenni és az a sors látszik reájuk várni, hogy se ide se oda se amoda nem tartozva, Mohamed koporsója gyanánt lebegjenek az egyes nemzetek között az „autonomiában“ hoc est: az ürben.

Olyan szerencsétlen gondolat volna ez Uraim, a mely az élet valóságában csakis erőszakkal, mindenféle raffinált és mesterséges eszközökkel lenne fentartható. Megelégedést persze így sem kelthetne. De igenis állandóan ébren tartaná a visszavonást és féltékenykedést minden oldalon. A szerencsétlen és nemzeti nivoltukból megfosztott, sterilizált bosnyákok és hercegoviniaik pedig a természetellenes állapot révén örökös erjedésben és forrongásban élnének.

Bizonyos, hogy az összes művelt nemzetek erős visszatevészséssel szemlélnék ezt a perverz állapotot, a melynek odiuma első sorban miránk nehezednék.

A világtörténelem a valótlanságokat nem türi. Előbb-utóbb sokkal nagyobb baj lenne a vége, mint a mennyit az occupatioval és annexióval elintézni akartunk. A természeti rend élő igazságait büntetlenül megsérteni nem lehet, — plane olyan magasabbrendű egyedek szempontjából, a minő egy egész nemzet. Arra senkinek sincs legitimitációja, hogy ilyen egyeden végezzen kísérleteket. A rövidlátás pedig nem mentség.

Vajjon mit lát és mit revelál az a törvényhozó, a kinek még a nagy természet kitártan fekvő igazai is hozzáférhetetlenek?!

Ime Németország 1871-ben egy ugynevezett Reichs-provinczot csinált Elsass-Lotharingiából.

Tette pedig ezt egy győzelmes háboru nemzeti mámorában, tette a hatalmas, a homogén német törzsnek óriási propagatív erejére támaszkodva és tette ezenkívül még számtalan más olyan tényező közrehatásával, a melyek nálunk mind nem forognak fenn.

És mégis mi a vége ?

Az, hogy az elsassiak és lotharingiaiak nemzetenkivülisége már nem tart soká. Be fogják őket sorozni a német szövetséges államok közé, részt és helyet adnak nekik a német birodalmi gyűlésen. Vagyis eme birodalmi tartományok népéből valóságos nemzet lesz annak daczára, hogy ez a német birodalomra mint ilyenre, bizonyos áldozatot jelent.

A nemzeti dolgokban kérlelhetetlen német birodalom pedig bizonyára nem hozná meg az áldozatot, nem részeltetné a tartományok népét a nemzeti souverainitásban, ha őt a kérdés megfontolásában nem vezetnék a természet igazságai is.

Ugy látom azonban, hogy az anexo körül nem mindenben haladunk a természetes valóságok irányában.

Bennem az aggodalmat e részt ép az autonomiának az annexiók javaslatban és annak indokolásában való feltűnő emlegetése kelti fel.

Minnek autonomiáról, pláne, mint az indokolás is mondja „alkotmányos autonomiáról“ beszélni, ha Bosznia és Hercegovina ide vagy oda valósággal bekebeleztetik? Hisz azoknak az országoknak, a melyekbe ezek az országok beolvastathatnak, kivétel nélkül nemcsak autonomiájuk, de valóságos alkotmányuk van. Ezeknek a keretében pedig valamely földterület extra autonomiáját jószerével még elgondolni sem lehet.

Különösen feltűnő, hogy az autonomia czélzatának épen nem konkrét emlegetése a törvényszerkesztési technika rendes szabályai ellenére a javaslat 1. §-ába tehát a rendelkezések közé is bekerült.

Hiszen itt nem arról van szó, hogy Ő felsége mily czélzattal annectálta az előbb occupált részeket, hanem arról, hogy az országgyűlés az annexiónak egyszerű tényét tudomásul vegye. A factummal szemben ma már absolute mellékes, miért történt a factum.

Ha tehát az autonomia szóllama a sehovatartozást jelenti, akkor abba a hibába estünk, hogy a gyermeket a nevéen nevezni nem mervén, arczulatunkat a tények valósága elől elfordítván, tévlátszatokkal próbáljuk ideig-óráig folytatni a T a a f f e - f é l e u. n. „tovakolbászolás“ fényesen bevált mesterségét.

c) Még természetellenesebb, de egyben reánk nézve a lehető legvégzetesebb volna, ha Boszniát egyenesen Magyarországhoz, az anyaterülethez csatolnók. Hiszen, ha a mai Boszniából (vagy pláne Herzegovinából is) magyar megyék alakíttatnának, ennek természetyszerű következménye az volna, hogy képviselőiket vállalnunk kellene a magyar országgyűlésen. Ezáltal a nemzetiségi egyensúly teljesen felbillenne. Felbillene pedig nemcsak az országgyűlésen, hanem egyáltalában, tehát a külső életben is. Hiszen az aránylag csekély számú magyar fajt az aránytalanul nagyszámú nemzetiségek máris túl a rendjén lekötik.

Az az örökség tehát, a melyhez a balsors hazánkat összes „jogczimeink“ (és demagógjaink) honorálása révén Boszniának a magyar területhez csatolása által juttatná, egy igazi damnosa hereditas volna és végveszedelmét jelentené ennek az országnak.

Ne feledjük, hogy annak a 30—40 bosnyák képviselőnek, a kikkel a közvetlen idecsatolás révén megszaporodnánk, nemcsak bizonyos ügyekbe volna bebeszólásuk, (mint a horvátoknak), hanem az ország összes dolgaiba.

De el sem tudom képzelni, hol vennők azokat a magyarokat, a kik oda leküldetvén, hivatva lennének eme területeknek a magyar karaktert megadni.

A jogczim-lovagoknak mindez természetesen nulla. A historiai igényeket nem is azért kiabálják, hogy ezek érvényesüljenek, hanem csak azért, hogy épen kiabáljanak.

Frázishoz a műveletlen és fegyvelmezetlen ember fülében itt különösen jól hangzik a történeti jogalapok emlegetése.

Am, a ki a jelen gyakorlati szemével néz, az látja és tudja, hogy eme bosnyák és hercegovinai örökség elnyeréséért (önmaga teljes megbénításáért) a magyar nemzetnek még csak a kis ujját sem szabad kinyújtania.

De még ha a magyar nép erőmérlege kedvezőbben állana akkor is halvaszületett gondolat lenne a közvetlen annektálás. Hiszen a közbeeső horvát államterület miatt Bosznia ismét csak „separatum corpus“ lehetne. Ezen a téren pedig azt hiszem, ép eleget tanultunk.

Az annexiós törvényjavaslat ebben az irányban sem tud teljesen megnyugtanni.

Az 1. §. rendelkezései közt (vagyis szintén nem megfelelő helyen) olvasom u. i. a jogczim-et is. Ennek az imént mondottakra való tekintettel csak az indokolásban lehetne helye.

Az indokolás mondja is, hogy a miniszterelnök ur az „ösi kötelékből“ folyó „erkölcsi jogosultságot“ Ausztriával szemben érvényesíteni kívánja.

Ez vagy egyszerűen nem jelent semmit, mert ellentétben van a bosnyák-hercegovinai alkotmányos autonómia gondolatával (a mely szerint e területek külön maradnának), vagy azt jelenti, hogy a kormány ezeket a területeket, vagy azok tulnyomó részét közvetlenül Magyarországhoz akarja csatolni, — quod Deus avertat. Itt valamivel több világosságra és praecizitásra van szükség.

a) Ha Bosznia Magyarországhoz csatoltatnék ez évtizedekre vagy talán évszázadokra a legádázabb harcot jelentené a horvátokkal, a kik egyet mindenesetre elmondhatnak. Azt t. i., hogy míg Boszniában alig egy pár szál magyar ember lézeng, addig ott a horvátoknak százezrei élnek.

Nem jogczim gyanánt említem ezt. Hiszen egyáltalában nem a jogczimek szempontjából beszélek. De igenis említem

mint statisztikai valóságot. Nyugodt megfontolásu emberek között elvégre ez is csak valami.

e) De az annectált területeket Ausztriának sem adhatnók oda.

Nemcsak a hatalmak egyensúlyának okából, nemcsak azért, mert a mi pénzünk és vérünk fekszik azokban, hanem első sorban és tán legfőképp azért sem, mert Ausztria az ő saját nemzetiségi viszonyaira való tekintettel a maga részéről is igen szépen megköszönné ezt az ajándékot.

Erről az alternatíváról tehát tovább nem is beszéllek Herzegovináról sem. Ez az ország a mi szféránkon nagyon is tulesik.

A bajok és inconvenientiák légiója folynék tehát abból, ha akár nemzetenkivüli állapotban hagynók, akár közvetlenül a magyar államterülethez csatolnák Boszniát.

Azért hogy magunknak nyilvánvaló bajt, izgalmat és anyagi kárt okozzunk, valóban ok nélkül való dolog volt Boszniát nemcsak annectálni, de occupálni is.

* * *

Annak, hogy az annexiót jövőnk szempontjából előnyös kamatozással kapitalizálhassuk, csak egyetlen módja van. Az a mód t. i., a mely a magyar litorálét menti ki a nemzet számára a jelenlegi zavarosból.

Egészen mellékes, hogy minálunk a legtöbb embernek a tengerpart jelentőségéről vajmi kevés fogalma van, hogy a közélet analfabétái egy sikerült kortestrükköt az egész litorálénál többre becsülnek.

A magyar kormány nagyon is tisztában van a kérdés horderejével és ez a fő.

A magyar kormány jól tudja, hogy a valóságos, a nem fictiv magyar tenger minden áldozatot megér, mert függő

és beteg az az ország, a melynek földjét a tenger közvetlenül nem mossa. Beteg, mert nincs lélegzete.

Sajnos a mi u. n. magyar tengerünk a valóság világában csak illusio és ábránd.

A közjogi megállapítások és rendelkezések egész özöne sem fedi el azt a szomorú valóságot, hogy a magyar a saját földjén a tengerre el nem juthat.

És valóban állithatjuk-e egy nagy adag gyermekes naivság nélkül, hogy magyar kikötőben vagyunk, ha már a horvát földön keresztül le is értünk az olasz-horvát Fiuméba?!

Csak egy megcsalatott szerető járhat azokkal a gondolatokkal, a melyekkel jár a magyar ember Fiume utcáin, a hol minden szegelletről egy türhetetlen gunykazaj vigyorog rá. Olyan a minővel az öreg emberek esetlen szerelmét szokták megtisztelni.

Mi Fiumét valóban úgy becézzük, mint egy vén „Geck“ a hozzá nem illő fiatal nőteremtést. Persze ugyanúgy is fizet Fiume, mint az a bizonyos leány annak a vén tökfilkónak.

Fiume óriási raffineriával kapitalizálja azt a nem természetes, azt a kóros állapotot, hogy ő ma u. n. „külön test“. E czimen alaposan vissza is él türelmünkkel és zsebünkkel.

Bizony Braila-Galacz majdnem inkább magyar kikötő ma, mint Fiume.

A román hatóságok bennünk ellenséget nem látnak és legalább a nemzetközi udvariasság tényeivel fogadnak.

Szóval Fiume előbb az olaszé, azután a horváté és csak harmadsorban, muszájból, a mienk.

Ennek az állapotnak meg kell szünnie. Ez a megszűnés Magyarország létérdeke.

A magyar tengerért járó ellenértéket pedig a ma kínálkozó alkalom ingyen adta a kezünkbe. Ide adta Boszniát és Hercegovinát, a melyekkel úgy sem tudunk mit csinálni. Ezek közül az országok közül egy Ausztriával létesítendő

megállapodás révén Boszniát, úgy vélem, igen könnyen megkaphatjuk a magunk kizárólagos rendelkezésünkre. Boszniát pedig szívesen és fájdalom nélkül átengedhetnők Horvátországnak egy földcsik ellenében, a mely Zala vármegye déli határától Varasd és Zágráb kihagyásával az osztrák határ mentén lenyulnék az Adriáig, a hol is kiszélesedvén a tengert Fiumétől Zenggig bezárólag mint közvetlen magyar vizet fogná be.

Zágrábnak, a horvát gazdasági és kulturélet központjának a kihagyását indokolnom felesleges.

De kihagyandó volna Varasd is, mint a horvát műveltség és tradíció legrégebbi fészke, a melyet tehát a horvátok szintén nem szívesen engednék át.

Mint hogy azonban Varasd kihagyásával a földcsik itt nagyon is megvékonyodnék, okkal-móddal megfelelő területet szerezhetnénk Krajna beszögellő csücskéből a mai Modrus-Fiume megye északnyugati részének, viszont Krajnába beszögellő aequivalens területe árán.

Ez részletkérdés, valamint részletkérdés a vasuti közlekedés olyatén megoldása, hogy a tengeri forgalom Zágrábon keresztül is époly akadálytalanul és gyorsan bonyolítottassék le, mint az egész hosszában magyar területen át vonuló vasuton. A déli vasut megváltása és megfelelő kiképzése elől kitérni aligha lehetne. De megérné, mert a déli vasut felhasználásával jóval rövidebb vonalat lehetne teremteni a mai budapest—fiumei vasutnál.

A nyerendő horvát territoriumból még fenmaradó és a magyar érdek szempontjából nem relevans további területek átengedésével közvetlenül a magyar területhez való csatolás végett megszerzendő volna Veglia szigete is.

Herczegovinát ám csatolja Ausztria Dalmátországhoz.

A speczlálisan horvát tengeri forgalom sulypontja ilyenképen Carlopagoba helyezkednék át.

Ezen eljárás által:

a) Egy csapásra megszűnnének azok a bajok és elmulnának azok a kóros állapotok, a melyek szükségképen előállanak, ha Bosznia a levegőben marad, vagy pláne közvetlenül Magyarországhoz csatoltatik.

b) A tisztelettel ajánlott terv megvalósítása esetén Magyarország volna az, a mely Horvátországra nézve az álmok és ambíciók netovábbját valósította meg, de egyben a földcsikkal ketté is vágta az összes jogosulatlan illyr aspirációkat. Ezt csak megelégedéssel látná Ausztria is.

De még tovább lehetne, sőt kellene is mennünk Horvátországgal szemben. Értem azokat a tisztán formai dolgokat, a melyek ma is arra valók csupán, hogy a magyar államséget a horvát területen — karrikirozzák.

Jelenleg egyedül és kizárólag az tart vissza bennünket egyik-másik u. n. „engedmény“ konziderálásától, hogy elvégre mégsem járja, hogy az ember a Budapest—Fiumei fővonalon a tengerre utazván, egyszeribe formailag is azt legyen kénytelen érezni, hogy külföldön jár.

Jól tudjuk pedig, hogy e téren Horvátországban veszteni valónk nincs. Jól tudjuk, hogy ott állig horvát minden, akár alkalmaztatnak a kizárólag horvátoknak szolgáló és kizárólag horvát adminisztráció színhelyet képező bizonyos középületeken magyar felirások (a horvát mellett) akár nem.

Legfeljebb megcsufolják azokat a felirásokat s a horvát zászló mellé néha kitűzetni szokott magyar zászlót és mi rendszerint nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a megsértett magyar állami tekintélynek elégtételt szerezzünk. A vége tehát az, hogy a magyar felirások zászlók stb. valóban üres külsőségekké devalválódott erőlködéseink csak, a melyek egyedül és kizárólag a magyar állami tekintély gyengeségé-

nek demonstrálására szolgálnak. Én abban magyar szempontból valami nagy értéket látni nem tudok, ha ki van ugyan írva az is, hogy „m. kir. posta- és távirdahivatal“, ellenben a postamester egy kukkot sem tud magyarul. Ez így csak komédia és a mi szempontunkból rosszabb a hátramenésnél, a horvátokra pedig u. n. „nemzeti sérelem“, a magyar-horvát kiegyezés be nem tartása stb.

Ezt az állapotot, a melyben Magyarországot (ugy a hogy) még csak a vasut sejteti: ugyis csak álszégyenből tartjuk fenn, mert nyerni ugyan nem nyerünk vele egy irgalmas kiálltást sem, veszíteni azonban elég erőt veszítünk. Aki nyitott szemmel jár, az ki nem térhet a nekünk mindenesetre kellemetlen valóság elől.

Hogy ez jól van-e így, azon ma már nagyon késő vitatkozni.

A dolgokat pedig úgy kell venni, a mint vannak, nem pedig úgy, a mint szeretnők, hogy legyenek.

E téren tehát a recriminációk ismét csak a népgyűlésekbe s nem az államférfiak gondolatkörébe valók.

Ámde mekkora Hecuba volna nekünk, a ránk magyar szempontból ugyis értéktelen egész horvát terület, ha mi viszont a magunk földjén, a mindvégig magyar országtesten át juthatnánk le Fiuméba, helyesebben a nagy arányokban megalkotandó zenggi kikötőbe. Ennek a magyar tengeri kereskedelem központjává tétele, a megépitendő Ogulin-zenggi vasutvonal útján, mindjárt három órával hozná közelebb a magyart, az ő tengeréhez.

Arról nem is szólok, hogy az ogulin-fiumei vonalrésznek, mint elsőrangú fővonalnak a fenntartása, ma ugyszólván az egész budapest-fiumei vonal jövedelmét felemészti. Ha ellenben Zenggre gravitálnánk, akkor az ogulin-fiumei vonalat egyáltalában nem kellene fenntartanunk mai elsőrangú állapotában. Egyben meg is szünnék Fiume mai monopolisztikus

helyzete, Zengg felköltené az üdvös versenyt. Ezen az uton aztán Fiume becsületes munkájával és áldozatkészségével utólag talán még rászolgálhatna arra a nagy szeretetre, a melyet reá mindez ideig érdemetlenül pazaroltunk. Mindenesetre megszűnnék a nemzet hálátlan kitarottja lenni.

Tudom Istenem, hogy a zenggi és egyéb magyar kikötők konkurrencziája esetén kézzel-lábbal igyekeznének magyarságukat demonstrálni, a hajdani Rhederek elbizakodott unokái.

Addig azonban fitytyet hánynak és mi ezt a jövőre meg is fogjuk érdemelni, ha itt ismét orgiát ül a nemzeti rövidlátás.

A területiális kérdés megoldása és a magyar tengerpart gondolatának valósággá tétele, olyan óriási perspektívát nyújt a magyarnak, a mely az imperializmus eszme körébe visz.

A mikor tehát ezért a kápráztató jövőért olyan területet adunk cserébe, a mely országunkhoz idáig sem tartozott, amely nekünk ugyis csak teher volna, akkor impozáns gyarapodásunkért egyáltalában nem hoztunk áldozatot. Sőt egyeseken bajoktól menekedtünk meg. Eleget voltunk a história balekjei, valóban ideje már, hogy egyszer jó üzletet csináljunk, úgy cselekedvén, a hogy egy életrevaló és fennmaradni kívánó nemzethez illik.

Mint láttuk, az sem volna áldozat, ha lemondanánk az álszeméremből fentartott magyar felirásokról és egyebekről olyan területen, a melyen a magyar államiságnak illetévaló u. n. „megnyilatkozásaival“ ugyis csak csufúságra jártunk az önérzetes nemzetek között.

c) De mit jelentene a végleges elrendezkedés Horvátországra és ezáltal indirekte ismét csak miránk nézve?

Horvátország egy óriási új feladat elé állíthatnák. Ez a feladat pedig egyenesen abban állana, hogy Horvátország Boszniát minden eszközzel horvátosítsa, a hogy csak tudja.

Ha ez a cél a horvát székhelynek Zágrábból Sarajevóba való áttételét involválná, attól sem szabadna visszariadniok a horvátoknak. Őket ez el nem keseríthetné, Bosznia lakosságát ellenben végtelenül megnyugtató és lefegyverezné.

Ez a nagy feladat az egész horvát életet és erőt délre koncentrálná és ott századokra lekötne. Alapjában is ki volna tehát zárva a velünk való huzakodás lehetősége — eltekintve attól, hogy ama néhány sallangszerű concessio megtétele a vizály anyagát is egyszersmindenkorra kiküszöbölné.

Ha azonban hypokrita lenni nem akarok, ki kell mondanom és ki is mondom, hogy Bosznia elhorvátosítása egyedül és kizárólag a katholicizmus terjesztése által képzelhető. Boszniának mind a három népe t. i. egy és ugyanazon a nyelven beszél. Csupán vallása szerint nevezi magát töröknek, ha a muzulmán hitet vallja szerbnek, ha görögkeleti, végül horvátnek, ha a katholicus egyházhoz tartozik. Az elől tehát nincs kitérés, hogy ezen a területen a horvátság összeesik a katholicizmussal.

A horvátok megmutatták, hogy tudnak horvátosítani. Feltétlenül és rövid időn belül meg is változtatnák Bosznia képét, ha egyszer az egész adminisztráció és kultura horvát jelleget öltene.

Az utóbbi idők eseményei eléggé megmutatták, hogy a szerbség ennek két államából, Szerbiából és Montenegrből mindenáron Boszniára és Hercegovinára és ezeken keresztül a mi testünkre pályázik.

A ki pedig önmagát egyenesen narcotizálni nem akarja, lehetetlen, hogy e közé az ellenünk hömpölygő két délszláv áradat közé éket verni ne óhajtson. Még pedig délszláv éket, de olyant, a melynek nemzeti ideáljai és aspirációi egyszersmindenkorra

összeegyeztethetetlenek a szerbség nemzeti gondolatával.

Ez az erő, ez az ék pedig ott egyedül és kizárólag a horvát nemzeti gondolatban van adva. Horvát pedig ez a délszláv akkor, ha katolikus.

Ismét csak a tények rideg valósága. Ezt másképpen észlelni nem lehet.

Nem a felekezeti szempont vezet tehát, a mikor éppen a katholicizmus terjesztéséről beszélek, hanem a jelenségek egyszerű diagnózisa.

És ime, t. Uraim, élő illusztrálásaképpen a nemzeti rövidlátásnak, azt olvasom, hogy Bosznia katholicizálását mindenáron meg kell akadályozni.

Valóban szeretném tudni és hallani azoknak a gondolatmenetét, a kik ezt az irányzatot kitalálták.

Ezek másból, mint valamelyik fentérintett egészségtelen alternatívából ki nem indulhattak.

Azok ugyanis, a kik úgy gondolkodnak, hogy Bosznia katholicizálását meg kell akadályozni, vagy elvben ellenségei a katholicizmusnak és akkor nincs kívül beszélni. Vagy abból a természetellenes állapotból indulnak ki, a mely szerint az „autonom“ Bosznia nemzetileg sehovase tartozik és így olyan prédát képez, a melyre kancsal módon lesnek innen is, onnan is.

Világos, hogy ebben a természetileg incorrect helyzetben a sandítás horvát részről sem maradhatna el, sőt éppen Horvátország volna az, a mely Boszniára (ebben az esetben illegitim módon) legnagyobb vágyódással lesne.

Ez a horvátosítás illegitim volna, mert ellenkezék az adott, bár egészségtelen államrenddel. A katholicizálásról tehát, mint olyanról, a mely horvátosító czélzatával

az adott jogi helyzettel ütközik, cs akis ebben az erőltetett keretben lehetne szó.

Már maga az a körülmény, hogy a katholizálást ellenzők okoskodása a helyes gondolatmenet ellenére csak Boszniának a nemzetek testéből való kiszakításával indokolható: mutatja, hogy milyen absurd maga az a gondolat, a mely Boszniát nemzetileg sem ide, sem oda sorolni nem akarja.

Ugyanide jutunk, ha Boszniát összes nemzeti létfeltételeink ellenére a magyar államterülethez csatolnók. Tehát más mint valótilan és egészségtelen praemissák alapján a katholizálás ellenzéséhez nem juthatunk!

d) Horvátországot Boszniának odacsatolásával nemcsak századokra kihatólag állítanók uj és nagy feladatok elé, nemcsak egyszersmindenkorra eliminálnók a már nagyon is chronikus magyar-horvát viszályt, hanem a horvát nemzeti érdekek, a horvátok előmenetele teljesen fedné a mi érdekeinket.

Tűzbe való az a szerződés, a mely az érdekellentéteket ab ovo ki nem zárja és az egymás rovására való érvényesülésnek merő gondolatát is fenhagyja.

Csak természetes, hogy a horvátoknak is mérsékletet kellene tanusítaniok, még az áldozatoktól sem riadván vissza.

Erre való készségüket legelső sorban azzal documentálnák, hogy a megnagyobbodott horvát államterület daczára is megmaradnának a magyar országgyűlésre küldendő képviselők mai száma mellett, illetve a reánk legrosszabb esetben is ezt a számot nem emelnék a megnagyobbodott lakosság arányában. Semmi esetre sem oly mértékben, hogy a magyar országgyűlés házszabályain az országgyűlés magyar karakterének megóvása végett változtatni kelljen.

De bele kellene menniök (és hiszem, bele is mennének) a magyar-horvát kiegyezés olyatén revideálásába, a mely a magyar országgyűlésen nemcsak a horvát obstruk-

cziót de magát a horvát népmulatságot, a bábeli nyelvzavart is egyszersmindenkorra lehetetlenné tenné.

Komoly czélokot lármával és kiabálással ugy sem lehet elérni.

És végül belemenne, mert bele kellene mennie Horvátországnak bizonyos pénz üggyi áldozatokba is nemzeti és faji ideáljainak, aspirációinak ennyire fokozottabb kielégítése fejében.

Hiszen az általa átengedendő tengerparton, főleg Zengben eszközöndő óriási beruházásoknak, az új vasutaknak gazdasági hasznát fekvésénél fogva ugy is első sorban Horvátország élvezné. Ez ismét a geographiai helyzet egyszerű tényével van adva, amelyen az új politikai berendezés egy hajszálnyit sem változtathat.

Carlopage szintén vasutat kellene hogy kapjon. De ha Dalmáciának tudunk vasutat építeni osztrák érdekből, mennyivel inkább meg kellene ezt tennünk a velünk már most teljesen egy hajóban evező testvérnép kedvéért.

Azt, hogy a korona részéről a legcsekélyebb akadály is gördítették — egy pillanatig sem szabad feltételeznünk.

Az előadott propositio megvalósításával a bosnyák annexiónak Horvátország révén is közvetlen politikai és gazdasági hasznát látnók, hatalmunk, sulyunk és gazdagságunk valósággal növekednék — eltekintve attól, hogy a szerb veszedelmet az így kiképezett nagy Horvátország egyszersmindenkorra paralizálni tudná a nélkül, hogy a magyar nemzeti erőt délnyugaton bármi csekély mértékben is pazarolnunk vagy lekötünk kellene.

Ebben a világításban senkinek sem juthatna eszébe, hogy Dalmátországnak, esetleg Herczegovinának egykoron Horvátországhoz való csatolását ellenezze. Talán legkevésbé a nemzetiségileg agyonterhelt Ausztria, a melyre a szerb kérdés szintén nem tisztán akadémikus. Ma meg plane a legvitá-
lisabban érdekelve van benne Dalmácia révén.

Röviden: Magának a közgondolkozásnak is egészen, új fordulatát, új aeráját jelentené a magyar és horvát nemzeti célok és ideálok gyakorlati, tehát igaz és tartós összeegyeztetése. Modern keresekben nemegisméltódnék a Zrinyi Miklós korszaka, a mikor még a magyar és a horvát csak összekötő kapcsokat és nem szétválasztó ellentéteket ismert.

Nagyon jellemző különben, hogy míg mi egyrészt a közjogi doctrinában Horvát-Szlavon- és Dalmátországokat feltétlenül együtt emlegetjük, együvé tartozóknak tanítjuk, addig másrészt ideges rángatózás vesz rajtunk erőt abban a pillanatban, a mint Dalmáciának Horvátországhoz leendő valóságos visszacsatolása emlegettetik.

Ennek oka megint csak az, hogy a magyar közélet nem nyugszik egységes, őszinte alapokon. Magyarul: tele van a világ hazugságokkal.

És most egy csapásra véget vethetnénk ennek az absurd állapotnak, a melyben mást kell tanítanunk az iskolában és mást kell vitatnunk a politikai élet gyakorlatában, — a mi mellett még az „elnyomás“ odiuma is reánk háríttatik.

Képzelhettük volna-e csak röviddel ezelőtt, hogy nem-sokára magától fog kínálkozni az az alkalom, a melynek méhében századokra szóló megoldás csirája rejlik, oly megoldásé, a melynek alapján a nagy magyar és a nagy horvát eszme közös csapáson haladhat.

Ez a megoldás erőt, növekvést jelent Szt. István koronájának egész jogterületére, épügy mint a szorosabb értelemben vett magyar hazára. A hazugságok és a többi kórananyagok kiküszöbölése révén egyszeribe tisztává, átlátszóvá és eszményivé válnék úgy a magyar, mint a horvát közélet. A kiknek nemzeti és kulturtörekvésök egybe esik, azok nem kénytelenek mindéig egymáson rágódni és kölcsönösen elrejtett hátsó gondolatokat keresni egymás elhatározásában és tetteiben,

Erről a kérdésről sokat mondhatnék még. Az időknek azonban kissé érlelődniök kell és elvégre ám lássuk azt is, mit szóllanak a dologhoz a horvátok.

Nehogy valaki azt suggerálja horvát testvéreinknek minthogyha itt más megoldás, mint a Horvátországhoz való csatolás gondolatban is ki lenne zárva. Erről szó sincs, ezt az absurd gondolatot propagálni eszembe se jut. Furcsa is volna, hogy az okkupációban elfolyt tömérdek magyar vér ép egyedül csak ama nagyzók tervét lett volna hivatva szolgálni, a kik botor vagy szüklátóan ravasz fejvel arról ábrándoznak, hogy Bosznia nekik minden ellenérték nélkül is kijár. Dehogy uraim, van itt még alternatíva elég. Ezeknek egyike csupán az, hogy e tartományokat a költségek megtérítése ellenében visszaadjuk a töröknek. Ez se rossz ék!

Gyerünk most Törökországból vissza a magunk hazájába.

Mindenesetre meglegéddel látom, hogy a miniszterelnök ur „Ő császári és apostoli királyi felsége souverain jogainak Bosznia és Hercegovinára való kiterjesztéséről“ szóló törvényjavaslatának valóságos dispositioi a jövő berendezkedés mikéntjének még semmibenszem praejudikálnak.

A kérdés tehát ma még minden irányban nyitva van.

Egy nagy előnyünk származnék azonban abból, ha Horvátország mérvadó köreivel máris megegyezésre jutnánk az előadottak értelmében. Az t. i., hogy utaink a továbbiakban már nem kereszteznék egymást. Ez által maga a megoldandó kérdés rendkívüli módon egyszerűsítettnek.

Időben is sokat nyernénk így, a mi felette fontos. Az efféle dolgok üdvös megoldása nagy energiát és határozottságot kíván. Az idő ok nélkül való mulása bénítólag hat.

De azt mondhatná Önök közül valaki, hogy mit tartozik mindez a jelenlegi annexiós bizottságra? Hiszen egyelőre nincs is szó egyébről, mint arról, hogy az országgyűlés tudomásul vegye az annexió egyszerű tényét.

A ki így gondolkoznék, nagy rövidlátásról tenne tanubizonyoságot. Nem valami tulságos érzék és talentum kell u. i. ahhoz, hogy megállapítsuk, mikép ennek az annexiós bizottságnak egy kissé messzebbremenő feladatai vannak, mint kisütni, hogy a megtörtént dolgot meg nem törtéنتté tenni nem lehet. Kisütni, hogy nincs más mit tenni, mint tudomásul venni az annexiót, a hogy törtéنت. Máskép, mint a hogy törtéنت, logikai okokból sem vehetjük tudomásul.

Nohát pusztán eme magától értetődő egyszerű igazság-nak a megállapítása kedvéért nem volt szükség arra, hogy az országgyűlés egy hatalmas ad hoc bizottságot küldjön ki.

De igenis kiküldetett ez a bizottság azért, hogy az eszméket a kérdések és tennivalók egész tömegére nézve kezdeményezze és tisztázza.

Ha tehát Önök igen t. Uraim nagy conceptiókat érlelnek meg, ha Önök mint széleslátókörű sovinsták jelennek meg a porondon, ugy ez egész más hangulatot és készséget fog kiváltani a nemzetből, minthogyha Önöket szokványos köznapiság és csupán annak a megfontolása vezeti, hogy az ilyen vagy olyan magatartás, milyen momentán politikai tőkének felel meg?

Önöknek a hangulattalan, a csaknem petyhüdt nemzetet az ő távolabbi nagy céljai tekintetében a tenger szomszával a szó szoros értelmében fanatizálniok kell. Az egyformán gondolkodók ugyancsak Önöktől várják, hogy egyesíttessenek. Ellenkezőleg a nemzet meg sem indulhat.

Önöktől az ország most azt várja, hogy a nemzeti nagyság utait nagyarányu gondolatokkal és tettekkel egyengessék.

Az alkalom erre elsőrendű. Önökön áll a nemzetet Boszniával vagy megnyomorítani, vagy világnemzetté tenni, a gazdasági evulutionak eddig nem is álmodott folyamatát megindítani. Szóval: Nagy magyar országot megalapozni.

Kettős irányban kell, hogy Önök nem közönséges méreteket mutassanak.

Egyszer a horvátokkal való viszonyunkban. Ez a viszonylat meg nem tűri, hogy bennünk az irigység és kicsinyeskedő féltés gondolata támadjon csupán azért, mert a horvátok előbbre jutnak. Nem azt kell itt néznünk, mit nyerne a horvátok a mi kárunk nélkül, hanem azt, hogy mi jut nekünk ebből a mostani alakulásból. Csak természetes azonban, hogy a horvátoknak még kevésbé szabad a fenegyerekek profán handabandájára hallgatniok és még kevésbé szabad tőlünk irigyelniök a magyar tengerpartot. Nekik tengerök is marad elég, e mellett még területileg és népességileg is megkétszereződnek.

De nagy arányuaknak kell lenniök t. Uraim, speczialis magyar vonatkozásban is.

Ez pedig századszor és ezredszer is csak azt jelenti, hogy előbbre való a magyar tengeri hatalom, mint a pillanatnyi népszerűség, a melyért politikusaink oly sokat áldoznak.

A népszerűség keresése önzés, annak feláldozása nemes példaadás.

Vajha valamikor a földgömböt átszelő magyar hajóvonalak, a Földközi-tengeren tiszteletet parancsoló magyar honvéd hadiflotta óriásai beszélhetnének arról, mennyire a helyzet magaslatán állottak ma Önök.

E pillanatban jórészt Önökön áll, vajjon egyszersmindenkorra álomnak marad-e a magyar imperialismus, avagy, ha mi nem is, de legalább egy későbbi nemzedék annak hajnalhasadását csakugyan meglátja?!

Minden attól függ, hogy érelik és alakítják Önök az ország hangulatát.

Én bizom Önökben és levett kalappal üdvözlöm a magyar tengert és ebben a világmagyar gondolatot!